

AARDRIJKSKUNDIG
WOORDENBOEK
DER
NEDERLANDEN,

BIJENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden.

TWEEDE DEEL.

B.

Te Gorinchem, bij
JACOBUS NOORDUYN

1840.

eerste honderd, de tweede honderd en een, en de derde vijftig goudgulden opbragten. Jaarlijks werd er een plegtige omgang gehouden, waarin een hostie, door mirakelen vermaard, omgedragen werd. Onder de Pastoors van BERLIKUM zijn vroeger onderscheidene Abten van Lidlum geweest, als: EELKO LIAUCKEMA, de twaalfde, GODEFRIDUS ANDLA, de vijftiende, SIARDUS II, de zestiende, THEODORICUS, de zeventiende, WYBRANDUS II, de achttiende, HESSELUS de een en twintigste en IJSBRAND VAN HARDERWIJK de drie en dertigste abt. De oude kerk, even als de toren, wegens bouwvalligheid, in het jaar 1777, weggebroken zijnde, is in plaats daarvan eene fraaije achtkante koepelkerk met eenen klokkentoren gebouwd, die thans nog bestaat en tot groot sieraad van dit dorp verstrekt, terwijl zij over de vlakke bouwlanden van Westergoo zeer ver gezien kan worden.

De Doopsgez., die ruim 50 in getal zijn, hebben hier mede eene kerk en gemeente, welke haren eigen Predikant beroept.

De R. K., die hier slechts één huisgezin van 6 personen uitmaken, behooren tot de statie van *Dronrijp*.

Men heeft in dit dorp eene school, die gemiddeld door ruim 150 leerlingen bezocht wordt.

Te BERLIKUM word jaarlijks van ouds op St. Marcusdag, die den 25 April invalt, eene beroemde paarden- en beestenmarkt gehouden. Eertijds stond het vee, bij die gelegenheid, op de geregtigheid van het Bildt; doch nithoofde van een geschil over de wederzijdsche regten, hebben die van BERLIKUM een gedeelte van den ouden zeedijk met eene rij jonge boomen bezet en alzoo tot eene marktplaats bekwaam gemaakt. Thans heeft men er nog eene najaars paarden- en beestenmarkt op St. Victorsdag, in het begin van October.

In het jaar 1572 heeft BERLIKUM veel van het Spaansche krijgsvolk geleden. Sommige van deze benden hadden nu en dan hunne legerplaats in dit dorp of in het naburige klooster Anjam, geduriglijk in den omtrek roof, moord en plundering aanrigtende. Een hoop Friesch voetvolk trok den 20 October van dat jaar op BERLIKUM aan, om de Walen en Spanjaarden van daar te verdrijven, doch deze niet vindende, staken zij den korenmolen, benevens eenige huizen bij de kerk in brand, waarna zij aftrokken, zoodat de plaats toen van vriend en vijand te lijden had.

BERLIKUM is de geboorteplaats van SIXTUS HEMMEMA, geb. 6 Februarij, 1553, † 1586, na zich door vele geleerde werken, waaronder een *de vanitate Astrologiae*, te hebben bekend gemaakt en van den in koophandel, staat- en landhuishoudkunde bijzonder ervaren JAN HUIDEKOPER, geb. den 3 Maart 1766, † den 27 Januarij 1853, als Commissaris des Konings bij de Nederlandsche handelmaatschappij. Ook hebben de beroemde werktuigkundigen ARJEN ROELOFS, SIEDS JOHANNES RIENKS en ROELOF HESSELS HOMMEMA hier hunne uitstekende telescopen en andere optische werktuigen vervaardigd.

BERLIKUM, d. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*. Zie BERLIKUM.

BERN of BEERN, b. in het *Land van Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. W. N. W. van 's Hertogenbosch, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van Heusden, gem. *Herpt-en-Bern*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Herpt*, langs de hooge Maasdijk. Men telt er 60 inw. Behalve de bovenlanden behooren tot deze buurt ook vele schoone buitenwaarden, die alle zeer goed gras opleveren. Men ziet hier nog eenige overblijfselen van de abdij van Bern. Zie het volgende art.

BERN of BEERNE, voorm. abdij van Monniken der Premonstratenser orde, in het bisd. *Utrecht*, nabij *Heusden*, in de tegenwoordig tot *Noord-Brabant* behoorende buurt *Bern*.

Vroeger was het een sterk kasteel of eene ridderhofstad, voorzien van eenen dikken toren en van rondom door muren omgeven. In den voorhof stond eene steenen kapel, waarin dagelijks de godsdienst door eenen Kapellaan verrigt werd. Dit kasteel behoorde in het begin der twaalfde eeuw aan zekeren FOLCOLDUS of FULCO VAN BERN, een jonger zoon uit het Graaflijk huis van Teisterband.

Deze FULCO moest vele vijandelijkheden van GODFRIED I, of *met den Baard*, Hertog van *Brabant*, DIRK VI, Graaf van *Holland*, Heer HERMAN VAN HEUSDEN en anderen doorstaan. Zoo had eenmaal de voorzeide Hertog, zekeren GOSUINUS, Heer van *Hensberg*, een der voornaamste bezoddelingen van FULCO, omgekocht, om hem het slot BERN over te leveren, en kwam dienvolgens met een magtig leger er voor, doch het verraad werd ontdekt, en alzoo het beleg ópgebroken. Naderhand heeft HERMAN VAN HEUSDEN, eens bij overrompeling en daarna, tot twee onderscheidene reizen, bij belegering zich meester van het kasteel zoeken te maken, maar telkens te vergeefs. Op eenen anderen tijd, als FULCO door den Bommelerwaard reed, hebben zijne vijanden hem lagen gelegd bij het dorp Hemert, zoo dat hij zich genoodzaakt zag, gewapend, met zijn paard, van den steilen oever, in het water te springen, en alzoo de Maas over te zwemmen. FULCO, kort daarna een afkeer van de wereld gekregen hebbende, besloot zijn kasteel tot eene abdij van de Premonstratenser orde te doen inrigten, waarom hij, in het jaar 1155, naar den Abt van Rode zond, om eenige Monniken voor zijne nieuwelings opgerigte abdij, en toen hij deze wegens hun onstichtend levensgedrag weggezonden had, en, den 5. Augustus van het volgende jaar, de kerk volbouwd was, heeft FULCO, eenige Monniken uit de abdij van Mariënweerd bij Culemborgh ontboden. FULCO, zelf het geestelijk kleed aangetrokken hebbende, leefde nog 15 jaren in het klooster te BERN, en is er den 12. April 1149 overleden, na daaraan Berne, Maasmond, Erthepe (waarschijnlijk Erp), Alfurge (Alforst) en Mersberg te hebben geschonken. De inwijding der kerk en de plegtige inrigting van het klooster was geschied door ANDREAS VAN CUYK, den vijf-en-twintigsten Bisschop van *Utrecht*, in het jaar 1134. Twee en zestig jaren later, namelijk in het jaar 1196, schonken ALBERT, Heer van *Dinther*, en ALMERIK, Heer van *Heeswijk*, het landgoed Berheze, in de Brabandsche Kempen, aan deze abdij (Zie voorts BERHEZE). WILLEM II, Graaf van *Holland*, schonk haar, in het jaar 1242, een aam wijns, die zij jaarlijks moest trekken uit den tol van Niemandsvriend, en ten jare 1284 gaven WALTHER VAN BENTHEM en zijne huisvrouw AGNES haar nog eenige goederen en daarbij het regt van patronaat te Heeswijk. Bovendien bezat zij nog meer andere regten, als daar zijn: de tienden te Berlicum, met het regt van patronaat en eenige andere goederen aldaar; het regt van patronaat en den eigendom over eenige tienden en andere goederen, die het kapittel van Luik toebehoord hadden en gelegen waren onder Oud-Heusden, Vlijmen, Engelen, Hedikhuzen en Lithoijen. Nadat deze abdij ruim vierhonderd jaren aldaar gebloeid had, moest zij reeds vroeg de gevolgen der onlusten van de zestiende eeuw gevoelen, en werd, kort na de beeldstorming van het jaar 1566, meermalen geplunderd, en eindelijk, in het jaar 1589, door de Spanjaarden, die destijds Heusden belegerden, bijna geheel afgebrand, waarna zij is verwoest gebleven. Op het midden der vorige eeuw waren nog eenige bouw-

huizen en eene voorpoort, met een laag zeskant torentje er van over, hetwelk, met eenige daarneven staande huizen, een vierkant binnenplein afsloot. De grond, waarop weleer de kerk gestaan had, en het kerkhof, waren geheel met puin, ruigte en verscheidene grafzerken bedekt. Thans vindt men er eene groote boerehofstede, de *Abdij Bern* geheeten, en is het kerkhof in eenen boomgaard herschapen, waarin nog vele gedenkteekenen van de vorige bestemming verspreid liggen.

De Monniken begaven zich, nadat hun klooster afgebrand was, naar 's Hertogenbosch, alwaar zij, in het jaar 1625, het gesticht der Fraters Hieronimieten in de Ganzepoort (thans de glasfabriek), aan het Hinthammereinde, tot eene geschikte kloosterwoning opbouwden, die zij vervolgens bewoonden; maar, nadat die stad door *FREDERIK HENDRIK*, Prins van Oranje, in het jaar 1629, veroverd was, weken zij eerst naar het landgoed Berheze, tusschen Dinther en Heeswijk, en in het jaar 1648, toen de Staten de abdijgoederen aangeslagen en verkocht hadden, naar Vilvoorden, bij Brussel, van waar zij hunne jonge Geestelijken in andere abdijen van hunne orde, zoo als die van Grimbergen en die van Park, bij Leuven, zonden, om hunne studiën en kloosterlijke oefeningen voort te zetten; terwijl zij niet ophielden de pastoriën, aan hunne abdij toevertrouwd, van Geestelijken te voorzien, en daarmede thans nog voortgaan.

Onder de abdij van *BERN* behoorden drie proostdijen, als: die van *Meersbergen*, omtrent Amersfoort, die van *Monnikenwoerd*, omtrent Tiel, en eene derde omtrent Woudrichem.

Het wapen der abdij en vermoedelijk ook dat van de vroegere Heeren van *BERN*, bestond in een blaauw veld, beladen met drie roode balken en daarover acht gouden schepters.

BERNARDINERKLOOSTER, voorm. kloost. buiten Haarlem. Zie *HEMELSPOORT*.

BERNARDINERKLOOSTER, voorm. kloost. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*. Zie *ADUARD*.

BERNHEZE, landgoed in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *BERHEZE*.

BERNISSE, *BORNISSE*, thans bij verbastering *PERNIS* genoemd, wtertje in het *Land van Voorne*, prov. *Zuid-Holland*. Het neemt zijnen aanvang bij Simonshaven, vliet met eenen noordwestelijken loop, tusschen den pold. dier gemeente en Zuidland door, schiet vervolgens tot Abbenbroek en loopt van daar noordwaarts, voorbij Heenvliet, naar de Maas, in welke het zich $\frac{1}{2}$ u. beneden dat dorp ontlast, vormende alzoo eene haven voor de dorpen Abbenbroek, Heenvliet en Geervliet.

Het was vroeger een breed en belangrijk vaarwater, waardoor de Vlaamsche en Brabandsche schepen naar Holland voeren, hetwelk aanleiding gaf, dat de voornaamste tol der Graven van Holland in de dertiende eeuw te Geervliet gelegd werd.

BERNSCHE-HOEVE, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. W. Z. W. van 's Hertogenbosch, kant., distr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Waalwijk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Loon op Zand*; met 6 h. en 53 inw.

BERNSTERBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, arr. en 5 u. Z. ten W. van *Leeuwarden*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Rauverd*, waartoe het behoort.

BEROUW (HUIS VAN), naam, dien men later weleens gegeven heeft aan de adell. stins *JONGESTAL*, onder *Hallum*, prov. *Friesland*. Zie *JONGESTAL*.

AARDRIJKSKUNDIG

WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN,

BIJEENGEBRAGT

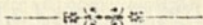
DOOR

A. J. van der Aa,

ONDER MEDEWERKING VAN EENIGE VADERLANDSCHE
GELEERDEN.

DE TIENDE DEEL.

A A N H A N G S E L.

TE GORINCHEM, BIJ
J. NOORDUYN EN ZOON.

1851.

* BERLÉ, in het Duitsch BERL, heeft 19 h. en 133 inw. De kerk, op den top eens bergs, heeft eenen hoogen spitsen toren. — De par. BEBLÉ bestaat uit Berlé, Nothumb, Trentelhof, Closmuhl en Rechingerhof, heeft 280 zielen, eene kerk te Berlé en eene kapel te Nothumb. De kapel te Winselir behoort tot de par. Noertringen.

* BERLICUM-EN-MIDDELRODE beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2480 bund., waaronder 2396 bund. 39 v. r. 17 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 3 leerlooierijen, 1 koorn- en oliemolens.

BERLICUMSCHE-POLDER, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en kant. *'s Hertogenbosch*, gedeeltelijk kant. *Boxtel*, gem. *Berlicum-en-Middelrode*, gedeeltelijk kant. *'s Hertogenbosch*, gem. *Rosmalen*, palende N. aan de Grootte-We-tering, den Nieuwendijk over de Heide en den weg naar het Spartelgat, O. aan de Wertssteeg, den Middelrodesche-dijk, de Steeg van de Heikampsche hoeven en de Zandstraat, Z. aan den Heeswijksche-dijk, de Achterstraat, den Provinciaalen Klinkerweg en de Aa, W. aan het Bossche-veld. — Deze pold. welke in 1843 en 1846 aan de noordwest- en zuidzijde bedijkt is en aan de oostzijde, alsmede voor een gedeelte ook aan den zuidkant, tegen hooge gronden is begrensd, beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 962 bund. 26 v. r. 48 v. ell., als: 945 bund. 49 v. r. 98 v. ell., onder *Berlicum-en-Middelrode* en 18 bund. 76 v. r. 50 v. ell. onder *Rosmalen*. Hij heeft eenen steenen sluis in den dijk even ten Zuiden van het dorp Berlicum, wijd 1.00 ell., voorzien van eene drijfdeur en watert uit op de Aa. Het zomerpeil is 3.30 ell. boven A. P. en de hoogte der dijken 6,65 ell. boven dat peil. Het polderbestuur bestaat uit eenen President, drie Leden en eenen Secretaris, die tevens Penningmeester is.

BERLIKUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*. Zij bevat de dorpen: Berlikum, Wier, Schingen en Slappeterp, benevens het geh. Klooster-Anjum, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1143 bund. 92 v. r. 91 v. ell., waaronder 1117 bund. 31 v. r. 21 v. ell. belastbaar land.

* BERN is een geh. (geen b.). Het bestaat uit twee landhoeven op den grond der voorm. abdij, met 16 inw.

* BERN, voorm. abdij. De grond wordt bijna geheel door den Maasdijk ingesloten, welke met zeer hoog opgaande ijpenboomen beplant is. — Men vindt er op het kerkhof nog blauwe grafzerken en een steenen beeld, liggende in biddende houding op een praalbed, en voorstellende Heer ABENT VAN DER SLUYS, overleden den 28 November 1511. De steen heeft aanmerkelijk geleden, VAN ALKEMADE EN VAN DER SCHELLING hebben er, in hunne Beschrijving van deze abdij, thans in handschrift berustende bij de archiven van den Abt van BERN te Berlikum, eene afbeelding van bewaard, met een gedeelte van het randschrift. Het geheele omschrift is ons medegedeeld door Dr. HERMANS (1). In de *Noord-Brabandsche Volks-Almanak* van 1845 komt eene afteekening van dezen steen voor, welke aldaar verkeerdelijk wordt opgegeven, als betrekking hebbende op FULCOLDUS, stichter van de abdij. — BERN is thans het eigendom van den Heer H. C. DE JONGH VAN HERFT EN BERN, op de Haarsteeg. — Het wapen dezer abdij was een schild

(1) *Bijdragen over Noord-Brabant*, D. II, bl. 245.

doorsneden in zes horizontale deelen van azuur en keel, hebbende over het geheel een karbonkelsteen met acht stralen met geleliede punten, alles van goud, zijnde het wapen van het hertogdom Cleve, waar de abdij leenroerig aan pleeg te zijn.

BERN (POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie HERPTEN-BERN (POLDER-VAN-). W.

BERNET (TER-), erve vermeld in 1181 als liggende onder *Diepenheim*, prov. *Overijssel*.

* BERNISSE, die destijds reeds gedeeltelijk verdroogd was, werd na dat in 1600 de Geervlietsche tol naar Dordrecht verplaatst was, gedeeltelijk ingedijkt, zoodat daarvan nu nog eenige sporen zichtbaar zijn.

BERNISSENDIJK (DE), dijk in het *Land-van-Voorne-en-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, een begin nemende te *Abbenbroek*, en in eene meest noordelijke strekking, door en langs *Heenvliet*, naar de *Nieuwe-Maas*, loopende.

BERNISSENOORD, geh. in het land *van-Voorne-en-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. Z. O. van *Brielle*, gem. *Heenvliet en-Koolwijks-polder*.

BERNSCHE-WAARDEN, buiten pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie MOFFENDIJK (DE-WAARDEN-BOVEN-DEN). W.

BEROE, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, tot de *Batjan-eilanden*, behoorende.

BEROE, ook wel BAROE, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de *Oostkust*, N. van *Koeti*, Z. O. van *Bandar*. Het heeft voormaals onder den Sultan van *Bandjarmasing* behoord, doch is in der tijd aan Nederland afgestaan, dat er evenwel nimmer eenig gezag schijnt geoeffend te hebben.

BEROE (DE), BAROE of KOERAN, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, met eenen oostelijken loop, in de baai *Koeran* uitloopende.

BEROE (HET NAAUW-VAN-) of de ENGTE-VAN-BEROE, zeeëngte in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, in de *Batjan-sstraat*, door het eilandje *Beroe* gevormd.

BERSELAAR of BESSELAAR, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Veghel*, gem. en 1 u. N. W. van *St. Oedenrode*.

BERTANSCOTAN, ook BARUGTANSCOTAN, eene plaats (locus) vermeld in 805 en 807 te liggen in *Felua*, in het graafs *Amelande*.

* BERTRINGEN, gem., heeft 2 pottenbakkerijen, kalkovens en oliemolens. — Het dorp BERTRINGEN, eigenlijk BARTRINGEN telt ruim 200 h. en bijna 1100 inw., ligt nabij een schilderachtig dal, waarin onderscheidene groote vijvers, die de Petruse helpen vormen, zich tusschen hoog geboomte verbergen. — Er is een fraai kasteel, dat tot 1859 aan het geslacht der Barons d'HAART behoorde. De ban van Strassen is in 1849 van Bartringen afgenomen en maakt thans eene eigene gemeente uit.

BERUM of BIERUM, voorm. burg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 5½ u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. N. W. van *Eenrum*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans een boerenerf en behuizinge met gedeeltelijk vervallene grachten, hoven en singels omgeven, door den eigenaar zelven bewoond en gebruikt. — De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 45 bund. 7 v. r. 70 v. ell.,